

ILGAI LAUKTAS LOGIKOS UŽDAVINYNAS

Neseniai pasirodė knyga¹, atstovaujanti naujam žanrui Lietuvoje. Tai Nijolės Lomanienės logikos uždavinynas, skirtas teisės, filosofijos, sociologijos, ekonomikos, tarptautinių santykių, filosofijos ir kitų specialybių studentams. Pagrįstai galima teigti, jog iki šiol tokio mokyklos leidinio Lietuvoje neturėjome. Formaliajai logikai skirtos lietuvių autorių knygos (pvz., klasikiniu jau tapęs R. Plečkaitio *Logikos įvadas*) yra veikiau teorinio, o ne praktinio pobūdžio.

Knyga sudaryta iš septynių pagrindinių dalių bei kelių priedų. Visų dalių struktūra yra beveik tokia pati: pradžioje pateikiamas trumpas medžiagos paaiškinimas, jos teorinis pagrindimas, supažindinama su pagrindiniais terminais ir (arba) taisyklėmis, o po to – praktinės užduotys. Kai kuriose dalyse tarp uždavinių pateikiami patarimai, kaip tiksliau ir paprasčiau tokius uždavinius spręsti.

Pirmoji dalis – *Logikos objektas*. Joje pateikiamos užduotys, skirtos išsiaiškinti žodžio *logika* vartojimą, mokančios atpažinti (neformalius) samprotavimus bei analizuoti jų struktūrą. Antroje dalyje glaustai supažindinama su teiginių logikos operatoriais (konjunkcija, disjunkcija, implikacija ir kt.) bei teisingumo lentelėmis, kurios leidžia atpažinti tautologijas, kontradikcijas bei atsitiktinius teiginius. Trečioji dalis skiriama natūralios kalbos teiginių formalizavimui, pakankamai daug dėmesio šiuo aspektu kreipiamą į įvai-

rių teisės kodeksų straipsnius. Ketvirtoji dalis *Teiginių logikos taikymas samprotavimų analizei* supažindina su svarbiausiais teiginių logikos metodais (matricų, bandymų ir klaidų, netiesioginis, sąlyginis metodai). Naudojant šiuos metodus, galima gana nesunkiai nustatyti įvairių samprotavimų pagrįstumą. Penktojoje dalyje autorė supažindina su predikatų logika, kurią galima laikyti teiginių logikos ir silogistikos sujungimu (tiesa, autorė apsiriboja tik vienviečių predikatų teorijos uždaviniais). Šioje dalyje pateiktos užduotys moko formalizuoti predikatų logikos išraiškas bei predikatų logikos pagrindu nustatyti samprotavimų ar įrodymų pagrįstumą. *Silogistikos* dalyje supažindinama su kategorinių teiginių analize, loginiu kvadratu, Veno diagramų metodu. Tačiau daugiausia dėmesio skiriama paprastų kategorinių silogizmų ir netaisyklingų silogizmų (soritų) pagrįstumui nustatyti. Septintojoje dalyje trumpai apsisistojama ties klasių teorija ir apibrėžimais. Uždavinyno vartotojams tikrai svarbūs knygos pabaigoje pateikiami užduočių atsakymai arba jų sprendimai. Taip pat vertingas yra *Logikos terminų žodynelis*, kuriame glaustai pateikiami 60 svarbiausių uždavinynne vartojamų logikos terminų apibrėžimų. Pabaigoje yra dar du priedai: *Deduktyvaus samprotavimo vertinimas* bei *Nerelevantiški argumentai*.

Mūsų manymu, uždavinynas, be abejonės, yra nusisekęs, tačiau recenzuojant būtina bent

¹ Lomanienė, Nijolė. *Logika: deduktyvaus samprotavimo analizės pagrindai. Uždavinynas*. Vilnius: Justitia, 2001.

formaliai užsiminti apie teksto pranašumus bei trūkumus, todėl keletas žodžių apie tai. Pradedame nuo kritinių pastabų. Pirmiausia krinta į akis ne visiškai preciziškai pasirinkta uždavinyno struktūra. Čia galima iškelti istorinį priekaištą: neaišku, kodėl pradedama nuo teiginių ir predikatų logikos ir tik pabaigoje sugrįžtama prie ištakų, t. y. silogistikos. Pastarajai, matyt, arba vertėtų skirti daugiau dėmesio (bent jau humanitarinių mokslų studentams), arba išvis jos atsisakyti (darant prielaidą, jog silogistikos problemos gali būti išspręstos naudojant predikatų logiką).

II priedas apie nerelevantiškus argumentus galėtų būti labiau išplėstas. Tarkim, vien Aristotelis sofistų samprotavimuose aptiko bent keturiolika klaidų (iš kurių autorė mini tik šešias). Kitos klaidos tikrai daromos ne ką rečiau, todėl jų aptarimas taip pat yra reikšmingas.

Logika yra griežta ir tiksli disciplina, todėl logikos uždavinyne jokių būdu neturėtų būti korektūros klaidų, ypač sąlygose bei atsakymuose, nes sprendžiančiajam prireikia papildomų (temporalinių ar emocinių) sąnaudų. Mūsų turimame knygos egzemplioriuje klaidų esama, tačiau joje nėra klaidų atitaisymo.

Savaime suprantama, kad šis priekaištas netaikomas autoriui.

Nepaisant draugiškos kolegiškos kritikos, kuri, beje, iš uždavinyno nieko neatima, knyga, be abejo, nusipelno dėmesio. Mūsų giliu įsiti kinimu, Lomanienės uždavinynas yra iš tikro vertingas bei reikalingas mokomasis leidinys. Pirmą, jis yra naujas ir nesunkiai prieinamas. Antra, jo uždaviniai yra išbandyti ant studentų kailio autorės skaitomų paskaitų metu, dėl to, matyt, verta pasitikėti autorės pasirinkimu. Be to, uždavinynas palengvina studentų darbą (nereikia tiek daug užsirašinėti), taupo laiką, mažina klaidos tikimybę (pvz., galimybė pasitikrinti sudėtingiausių užduočių atsakymus). Galiausiai autorė stengiasi pateikti studentams artimus, neretai šmaikščius pavyzdžius.

Pabaigoje norėtume palinkėti, kad autorė neapsiribotų vien popierine uždavinyno versija. Galbūt vertėtų pagalvoti ir apie elektroninį jo variantą, kurio įgyvendinimas techniškai neturėtų būti itin sudėtingas. Elektroninis formatas, mūsų manymu, palengvintų tiek uždavinių sprendimą, tiek ir to sprendimo įvertinimą atsiskaitymo metu. Taigi uždavinynas galėtų tapti prieinamas didesnei ir ne vien akademinei auditorijai.

Aldis Gedutis